

Vatandaş denetiminde dumansız hava sahası: Bir ilçede ihbar odaklı tütün müdahalelerinin değerlendirilmesi

Sevde Sancar¹, Deniz Erdal¹, Ömer Serdil Demir¹

¹İstanbul Sultangazi İlçe Sağlık Müdürlüęü, İstanbul, Türkiye

öz

Giriş ve Amaç: Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre tütün kullanımı, her yıl 8 milyondan fazla ölüme yol açan, önlenabilir hastalıklar listesinde ilk sırada yer alan küresel bir halk sağlığı sorunudur.¹ Türkiye’de 4207 sayılı Kanun ile kapalı alanlarda tütün tüketimi yasaklanmıştır.² Bu süreçte vatandaşlar, ihbarlar aracılığıyla “Dumansız Hava Sahası”nın korunmasında kritik bir toplumsal denetim rolü üstlenmektedir.^{3,4} Bu çalışmanın amacı, 1 Mart 2025 - 28 Şubat 2026 tarihleri arasında Sultangazi İlçe Sağlık Müdürlüęü’ne gelen tütün ihbarlarının dağılımını, mekan türlerini ve saha müdahalelerinin etkinliğini betimsel olarak incelemektir.

Yöntem: Tanımlayıcı tipteki bu araştırmanın verileri, Sultangazi İlçe Sağlık Müdürlüęü “Dumansız Hava Sahası Denetim Sistemi” kayıtlarından elde edilmiştir. Belirtilen bir yıllık dönemdeki 155 vatandaş ihbarı analiz edilmiştir. İstatistiksel analizlerde sayı, yüzde (%) ve ikili değişkenlerin karşılaştırılmasında Ki-Kare testi kullanılmıştır.

Bulgular: İncelenen 155 ihbarın %95,5’i dış kaynaklı bildirimlerden oluşmaktadır. İhbarlar mevsimsel olarak kış aylarında (%40,0) yoğunlaşırken, en yüksek bildirim Şubat (%18,7), en düşük ise Temmuz (%3,2) ayında gerçekleşmiştir. İhbarların %40,0’ı yasaklı alanda tütün kullanımıyla ilgiliyken, %29,7’sinde adres veya işletme bilgisinin yetersiz olduğu saptanmıştır.

Operasyonel açıdan denetimlerin %64,5’i ihbarı takip eden ilk 2 saat içinde gerçekleştirilmiştir. Toplam ihbarların %18,1’inde ihlal tespit edilmiştir. Yapılan analizler, müdahale hızı ile ihlal tespiti arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir; ilk 2 saatte yapılan müdahalelerde ihlal tespit oranı %25,0 iken, 2 saatten sonra bu oran %5,5’e gerilemektedir (p=0,002). Ayrıca, kış aylarındaki denetimlerde ihlal saptanma oranı (%32,3) diğer mevsimlere göre anlamlı derecede yüksektir (p=0,003). Denetim ekiplerinde kadın personelin yer alması durumunda ihlal tespit oranı (%24,7), erkek personelin bulunduğu denetimlere (%8,2) göre daha yüksek bulunmuştur (p=0,01).

Tartışma ve Sonuç: Bulgular, toplumun tütünle mücadelede “temiz hava hakkı”na sahip çıktığını göstermektedir.^{2,4} İhbar ve ihlallerin kış aylarında zirve yapması, tütün kullanımının soğuk hava nedeniyle kapalı alanlara kaymasıyla açıklanabilir. Bu durum, denetim stratejilerinin kış döneminde yoğunlaştırılması gerektiğini düşündürmektedir.

✉ Sevde Sancar ▪ sevde.s@istanbul.edu.tr

Geliş tarihi / Received: 13.04.2026 **Kabul tarihi / Accepted:** 05.05.2026 **Yayın tarihi / Published:** 22.05.2026

Telif hakkı © 2026 Yazar(lar). Sağlığı Geliştirme ve Sigara ile Mücadele Derneęi tarafından yayımlandı. Açık erişimli bu makale, orijinal çalışmaya uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda veya formatta sınırsız kullanım, dağıtım ve çoğaltmaya izin veren [Creative Commons Atıf Lisansı \(CC BY\)](#) ile dağıtılmıştır.

Copyright © 2026 The Author(s). Published by The Society for Health Promotion and Tobacco Control. This is an open access article distributed under the [Creative Commons Attribution License \(CC BY\)](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited.

Çalışmanın en çarpıcı çıktısı, “anlık müdahale” ilkesinin başarısıdır. 2 saatlik gecikme sonrası tespit oranındaki sert düşüş, dumanın dağılması veya kişilerin mekandan ayrılmasıyla ilişkilidir.³ Ayrıca adres bilgisindeki yetersizlikler, vatandaşların “Yeşil Dedektör” gibi konum bazlı uygulamalar konusunda bilinçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Kadın personelin denetimlerdeki başarı oranı (%24,7), denetim ekiplerindeki cinsiyet çeşitliliğinin etkinliği artırabileceğine işaret etmektedir. Türkiye genelinde ve sağlık çalışanları özelinde yapılan araştırmalar, kadınlardaki tütün kullanım oranının erkeklere göre daha düşük olduğunu göstermektedir.^{5,6} Kaynaklarda, denetim ekiplerindeki görevlilerin “yapılan denetime inanmalarının” sistemin işleyişi açısından kritik olduğu vurgulanmaktadır.^{7,8}

Sonuç olarak; ihbar odaklı denetimlerde başarı için ilk 2 saatlik müdahale kapasitesi korunmalı ve veri kalitesi iyileştirilmelidir. Mevcut denetimlerin anlık gözlemle sınırlı kalması bir kısıtlılık oluşturmaktadır. Bu nedenle, geciken denetimlerde dahi geriye dönük maruziyeti kanıtlayabilecek; ortam hava numuneleri veya yüzeylerdeki sarf malzemeleri üzerinden tütün dumanı artıklarını (third-hand smoke) saptayabilen biyokimyasal/teknolojik analiz yöntemlerinin denetim sistemine entegre edilmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: tütün kontrolü, dumansız hava sahası, sağlık denetimi, ihbar yönetimi

Kaynakça

1. World Health Organization. (2025, 4 Temmuz). Tobacco. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>
2. Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun, 4207 sayılı Kanun (1996). Resmî Gazete (Sayı: 22829). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4207&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
3. Benli, A. R. (2023). Tütün ürünleri ve sigara Denetimlerine yönelik farklı bir bakış. Bağımlılık Dergisi, 24(3), 402-405.
4. Akdağ, R. (2025). Mükemmel Bir Uygulama Örneği: Türkiye Tütün Kontrol Programı. Turkish Journal of Tobacco Control, 5(1), xv-xviii.
5. Cunedioğlu, E. (2025, Mayıs). Türkiye’de tütün kontrolünün mevcut durumu ve geleceği (Politika Notu No. N202534). Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV).
6. Bilir, N., Çakır, B., Dağlı, E., Ergüder, T., & Önder, Z. (2010). Türkiye’de tütün kontrolü politikaları. World Health Organization Report. Available from: URL: http://www.euro.who.int/document/E_93038.
7. Demir, L. S., Tunçez, İ. H., Durduran, Y., Uyar, M., & Şahin, T. K. (2017). Konya-Meram’da Dumansız Hava Sahası Denetimi Yapan Ekiplerin Karşılaştıkları Sorunlar. Kafkas Journal of Medical Sciences, 7(3), 225-230. [\[Crossref\]](#)
8. Lukwata H, Musoke D, Wafula ST, Ssempebwa JC (2023) Capacity of enforcers and level of enforcement of the Tobacco Control Act 2015 in Kampala, Uganda. PLOS Glob Public Health 3(9): e0002390. [\[Crossref\]](#)